

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2018, c. 4, s.2: 506-538

Günah Eyleminin Kökenine Dair Sosyolojik Bir Deneme -Âdem Kıssası Örneği-

A Sociological Study on the Origin of the Act of Sin -The Case of Adam's Story-

Coşkun DİKBIYIK

Dr. Öğretim Üyesi, Namık Kemal Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji
Assistant Professor, Namık Kemal University,
Faculty of Arts and Sciences, Sociology
Tekirdağ/TURKEY
cdikbiyik@nku.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-2006-4787

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 27 Temmuz / July 2018

Kabul Tarihi / Date Accepted: 14 Eylül / September 2018

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Aralık / December 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atf / Citation: Dikbiyik, Coşkun. "Günah Eyleminin Kökenine Dair Sosyolojik Bir Deneme -Âdem Kıssası Örneği-". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 4/2 (Aralık 2018): 506-538.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Öz

Bu çalışma, İslam'ın ana kaynağı olan Kuran'daki Adem Kıssası'ndan hareketle günah eyleminin kökenine ve bu bağlamda insanda görülen suç ve sapma eğilimlerinin temel saiklerine ilişkin belli bir açıklama getirmeyi amaçlayan kuramsal çerçevede bir din sosyolojisi denemesidir. Günah dini-kültürel anlamda insanın hayatı boyunca mücadele ettiği, kendisini korumaya çalıştığı negatif bir eylem olarak kabul edilmektedir. İnanç değerleriyle her zaman doğrudan bir korelasyon kurulamazsa da günah algısı gündelik yaşamımızın biçimlenmesinde, davranışlarımızın kontrolünde etkili olabilmektedir. Adem Kıssası da günah olgusunu özlü bir biçimde ele almamıza imkan veren bir dini metin olma niteliği taşıdığı için bu kapsamda incelenmeye değer bulunmuştur. Bu konuda en yalın bir anlatım biçimi olduğunu düşündüğümüz Kuran metni baz alınmıştır. Adem ve Havva, Şeytan, Habil ve Kabil bu kıssanın aktörleri ve günah olgusunu analiz etmemize yarayan prototipler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu yönüyle günah eylemi bu prototiplerin şahsında insanın mülkiyet, ebedilik, iktidar ve statü mücadelesinin sonucu olarak çeşitli suç ve sapma davranışları biçiminde kendisini göstermektedir. Suç ve sapmaya ilişkin ortaya konan bir takım teoriler konuya kendileri açısından belli bir açıklama getirebilmektedirler. Adem kıssasından hareketle suç ve sapma davranışını da büyük ölçüde içeren günah eyleminin ortaya çıkışına ilişkin daha kapsamlı olgusal açıklamalar getirebilme imkanı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Günah, Âdem, Şeytan, Habil, Kabil.

Abstract

This study is a theoretical work in the field of sociology of religion which aims to explain the origin of the act of sin and the fundamental motives of crime and deviation tendencies in this context, from Adam's story in the Qur'an, the main source of Islam. Sin is regarded as a negative act in religious-cultural sense where one struggles for life and tries to protect itself. Though a direct correlation cannot be established with belief values, the sense of sin can be effective in shaping our everyday life and controlling our behavior. Adam's story is worthy of examination in this context as it carries the qualifica-

tion of being a religious text that allows us to study the nature of sin. This is based on the Qur'anic text which we think is the simplest form of expression. Adam and Eve, Satan, Abel and Cain are the actors of this story and prototypes helping us to analyze the nature of sin. In this sense, sin acts in the form of various crimes and deviance behaviors as the result of man's eternity of property, power and status struggle in the person of these prototypes. Some theories which have been put forward about crimes and deviations can give a certain explanation on the subject. Also there is the possibility of giving more comprehensive factual explanations about the act of sin which contains a great deal of crime and deviant behavior, moving from the story of Adam.

Keywords: Sociology of Religion, Sin, Adam, Satan, Abel, Cain

Giriş

Dini orjinli bir kavram olarak günah gündelik hayatımızda sıkça kullanılan kavramlar arasında yer almaktadır. Dindarlığımızın düzeyi farklı olsa da bir biçimde günah, dini -kültürel bir öge olarak yaşamımızın hemen her alanında yer alarak, tutum ve davranışlarımızın yönlendirilmesinde etkili olabilmektedir. Bu yönüyle günah eylemi insan ilişkilerini etkileyen dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır

Toplumsal yaşamda insan ilişkileri belli sınırlamalarla sürdürülebilmektedir. Bu sınırlamalar fiili yaptırım biçimi olan hukuk kuralları yanında örf-adet ve ahlakla birlikte din kuralları biçiminde de kendisini gösterebilmektedir. Bu bağlamda dinin getirdiği sınırlamalar daha çok günah kavramı ekseninde yaşamımızda yer almaktadır.

İnsanın, içinde yaşadığı toplumsal koşullar çerçevesinde kurallara uyan, uyumlu ve itaatkâr olarak nitelendirilen pozitif yönü yanında, kuralları ihlal eden sapkın ve isyankâr olarak nitelendirilen negatif yönü ve eylemleri de bulunmaktadır. Bu çerçevede dini literatürde günah olarak nitelendirilen bu negatif eylemlerin dinsel metinlerde hangi saikler ve motivasyonlara bağlı olarak ortaya çıktığı ve açıklandığı, dini bilgi ve inançlarla günah işleme eylemi arasında nasıl bir korelasyon bulunduğu konusu önem arz etmektedir. Geniş bir araştırmayı gerektiren bu konuyu biz bu makalenin sınırları içinde Kurandaki Âdem Kıssası örnek olayından hareketle ele almaya çalışacağız.

Böyle bir yol tutmamızda konuyu sınırlama kaygılılarının yanında kutsal metinlerin bu noktadaki kendine özgü açıklayıcı niteliği de önem arz etmektedir. Kutsal kitaplarda anlatılan kıssalar varoluşa ilişkin bir anlayış sergilemekte fiilen vuku bulmuş olayların sembolik bir ifadesi olmaktadır.¹ Salt fiksiyona dayanan hayali hikâyelerin insanın hayatını belirlediğini söylememiz güçtür. Bu kıssaların verdiği imajlarla bize gerçeğe karşılık gelen önemli mesajlar verilmektedir.² Bu bakımdan Âdem kıssası konumuzla ilgili temel verileri sunmaktadır. Çünkü bu kıssada yer alan Âdem ve eşi Havva, İblis, Habil ve Kabil hem İslam'ın insana bakışını hem de günah eylemini farklı boyutlarıyla açıklamamıza izin veren prototipler olarak kendilerini göstermektedirler.

Konu ile ilgili olarak Yahudi, Hristiyan ve İslam kaynaklarında geniş bir edebiyat, farklı ve ayrıntılı yaklaşımlar bulunmaktadır. Yapılan bir incelemede İlk dönem İslam kaynaklarında Âdem'in Günah işleyip tövbe ettiği geniş kabul gördüğü, fakat daha sonraki dönemlerde dini- kelami kaygılardan hareketle Âdem'in peygamber olması dolayısıyla günah işlemeyeceği, günah olarak nitelenen eylemlerin küçük hatalar (zelle) olduğu şeklinde tevilci yaklaşımların yer aldığına ilişkin görüşler öne sürülmektedir.³ Klasik İslam kaynaklarında da konuyla bağlantılı olarak "İsrailiyyat" denilen etkilenmeler de söz konusudur.⁴ Bu bakımdan çalışmamızda bu farklı tartışmalara ve ayrıntılı görüşlere yer verme imkânımız bulunmamaktadır. Konumuzla ilgili olarak sosyolojik anlamda oluşturmak istediğimiz kuramsal çerçeve için daha sade ve literal anlamda daha doğru bir anlatımın bulunduğunu düşündüğümüz birincil kaynak olan Kuran'daki metinlerden hareket etmeyi daha işlevsel buluyoruz.

Çalışmamız 1. Günah, Suç ve Sapma Kavramları 2. Âdemim Halife Kılınsı İblis ve Günah, 3. Âdem ve Günah Olayı,4.Suçun Toplumsallaşması: Habil

¹ Turan Koç, *Din Dili* (Kayseri: Rey Yayıncılık, 1995), 127.

² Koç, *Din Dili*, 128.

³ Muhammet Sacit Kurt, "Peygamberlerin Günahsızlığı ve Gavâ, Asâ, Nesiye Kelimelerinin Etimolojik İncelemesi Işığında Kur'ândaki Âdem Kıssasına Yeni Bir Yaklaşım", *Hitit Üniversitesi (Gazi Üniversitesi) Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* XII/24 (Ocak 2013): 189-221-221.

⁴ Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrailiyyat: (hicri 6. asrın başına kadar)* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1974).

ve Kabil Olayı, 5. Asli Günah ve Âdem Kıssası, 6. Suça İlişkin Bazı Görüşler ve Âdem Kıssası başlıklarından oluşmakta ve Sonuç ile bitmektedir.

Biz çalışmamız boyunca konumuzu açıklama bağlamında günah kavramıyla birlikte suç ve sapma kavramlarını da kullanacağız Bu bakımdan öncelikle bu kavramların kısaca açıklanmasında yarar görülmüştür.

1. Günah, Suç ve Sapma Kavramları

Din kutsala ilişkin bir olgu ve kutsalın tecrübesi olduğundan⁵ kutsalın bulunduğu her yerde kutsalla ilgili emir ve yasaklar manzumesi de bulunacaktır. Günah bu emir ve yasaklara uymama veya aykırı davranışlarda bulunmak suretiyle ortaya çıkan ahlaki ve vicdani açıdan sorumluluk gerektiren bir eylemdir. Bu yönüyle bütün dinlerde bulunmaktadır.⁶

Farsça bir kelime olan günah kelimesi meyletmek yönelmek anlamına gelmekte, Arapçada “cünah” kelimesi ile ifade edilmekte, Kuran’da ise darlık, sıkıntı, sakınca, engel, beis gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Kuran’da günah anlamını taşıyan özellikle ism, zenb, masiye, cürm gibi terimlerdir.⁷ Başka bir ifadeyle bu terimlerin ifade ettiği anlam genel olarak günah kavramı altında dini literatürde yer almakta ve gündelik hayatta yaygınca kullanılmaktadır. Bu bağlamda günaha ilişkin olarak İslam açısından şöyle bir tanım yapılabilir: “Günah meşruyetini Allah’ın varlığından alan her şeye saldırı ve gayri meşru olma keyfiyetini yine Allah’tan alan her şeyi yapma, irtikâp etme”dir.⁸ Dini bir kavram olan günah kavramı yanında bu kavramın kapsamı alanında yer alan sosyolojide de kullandığımız suç ve sapma kavramlarına değinmemiz gerekir.

Suç “kanunlarda açıkça yasaklanan ve karşılığında bir ceza öngörülen her türlü eylem”, sapma ise “toplumsal normlar çerçevesinde öngörülen kabul edilebilirlik sınırlarının dışına taşan her türlü davranış”⁹ olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle” Beşeri kanun ve kuralların çiğnenmesi suç olarak

⁵ Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, trc. Turgut Kalpsüz (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013), 55.

⁶ Ömer Faruk Harman, “Günah”, *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996), 14: 278.

⁷ Sadık Kılıç, *Kur’an’da günah kavramı* (Konya: Hibaş Yayınları, 1984), 25.

⁸ Kılıç, *Kur’an’da günah kavramı*, 32-33.

⁹ Osman Dolu, *Suç Teorileri*, 3. Bs (Seçkin Yayıncılık, 2011), 32.

adlandırılırken dini alandaki hata ve aşırılıklar günah olarak nitelendirilmektedir"¹⁰

Suç Teorileri isimli eserinde Dolu "her ne kadar çoğu sapma teşkil eden davranış suç olarak tanımlanmış olsa da, her suç bir sapma olmadığı gibi her sapma da bir suç değildir" diyerek bu iki kavram arasındaki farkı açıklamaya çalışmaktadır: "Örneğin park edilmez levhasının bulunduğu bir caddeye park etmek bir trafik suçu teşkil ederken bu davranışın herhangi bir şekilde toplumsal normlarla veya doğal hukukla doğrudan bir ilişkisi yoktur. Sonuç olarak suç ve sapma arasından yüksek bir korelasyonun (ilişkinin) varlığı nettir"¹¹

Bir suçun oluşabilmesi için iki unsursun olmazsa olmaz iki koşul olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi suç motivasyonu diğeri ise suç fırsatıdır. Bir kimse suç işlemeye azmetse veya birileri onu suça azmettirse bile suç fırsatı oluşmamışsa suçu eylemi gerçekleşemez. Diğer taraftan suç fırsatları bulunsa da eğer suç motivasyonu yoksa yine suç eyleminin gerçekleşmesi söz konusu olamaz. Bunu "Suç = Suç İşleme Motivasyonu + Suç Fırsatları" şeklinde formüle etmek mümkündür.¹² Buna suç mekânlarını da ilave ederek günah için de aynı formülasyonu kullanabiliriz: Günah= Günah işleme motivasyonu + Günah mekânları(ortamları) + Günah fırsatları.

Günah kavramının bu yönüyle negatif bir nitelik taşıması bakımından suç ve sapma kavramını da kapsayıcı yönleri bulunması nedeniyle konuyu bu kavram çerçevesinde ele almamız imkân dâhilindedir. Ancak her günah dini anlamda dinsel normlardan bir sapma olarak nitelendirilse bile suç teşkil etmeyebilir. Örneğin İslam Dini açısından alkol kullanmak bir günah ve suç, alkoliklik bir sapma davranışı olarak değerlendirilebilir. Hukuki açıdan alkol almak araba kullanmak gibi bazı özel durumlar hariç bir suç ve sapma davranışı olarak görülmez. Toplumsal anlamda alkol kullanmak bazı kesimlerce yadsınsa bile genellikle bir suç ve sapma davranışı kapsamı içinde değerlendirilmezken alkolizm veya alkolik kişiler ya da uyuşturucu müptelaları ço-

¹⁰ Harman, "Günah", 14: 278.

¹¹ Dolu, *Suç Teorileri*, 34.

¹² Osman Dolu v.dğr., *Suç Sosyolojisi*, ed. AYTEKİN GELERİ (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), 4.

günlükla sapkın kişiler olarak görülebilirler. Yine bazı toplumlarda eşcinsel evliliklere hukuki bir meşruiyet verilirken, bunlar toplumların yapısına göre yadırganarak büyük bir çoğunluk tarafından sapkınlıkla nitelendirilmektedirler. Halkın veya belli bir toplumsal kesimin inanç ve değerlerine uymayan bazı inanç, düşünüş ve yaşam biçimleri sapma olarak vasıflandırılmaktadır. Yine Farklı din mensuplarının veya aynı din içindeki bazı dini grupların inanç, düşünüş ve tutumları aykırı, sapkın veya heterodoks olarak muamele görmektedir. Örneğin satanizm hukuken bir suç olarak görülmesi de geniş bir çoğunluk tarafından extrem bir dini tutum, inanç ve ritüel olarak görülmekte, bir sapma biçimi olarak yadsınmaktadır.

Netice olarak diyebiliriz ki günah kavramı suç ve sapma kavramlarıyla bire bir eşleşme de çoğunlukla bu kavramları da içeren geniş bir kapsama sahiptir. Bu bakımdan günah kavramı ile birlikte suç ve sapma kavramını kullanmamız yararlı olacaktır.

2. Âdem'in Halifeliği, İblis ve Günah

Kuran'da Âdem bilinçli bir varlık olarak insanı ve neslini temsil etmektedir. İblis ise insanın negatif yönü olan günahın, kötülülüğün ve sapmanın simgesi olmaktadır. Dolayısıyla da İslam'da bilinçli olarak günah işleme eyleminin ilk başlangıcının Âdem'in halife yapılışına bağlı olarak cereyan eden olaylar çerçevesinde adı daha sonra "Şeytan" olarak nitelenen İblis tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir.

Kuran'da Âdem'in yeryüzünde halife kılınacağı ve buna ilişkin meleklere tavrı şöyle açıklanıyor: "Rabb'in meleklere 'Yeryüzünde bir halife yapacağım' demişti. Melekler: 'orada bozgunculuk çıkaracak, kan dökcek bir kimse mi yaratacaksın?' dediler, 'Biz seni överek yüceltiyoruz'(dediler). Allah: 'Ben şüphesiz sizin bilmediklerinizi bilirim' buyurdu" (Elmalılı, 2005, Bakara 30).

Burada "halife birinin ardından gelip ona halef olan onun adına hükmeden kimse demektir. Âdem ve zürriyeti birbirlerinin ardından gelip birbirlerine halef olduklarından dolayı Âdem'e ve soyuna halife denmiştir"¹³ Elmalılı

¹³ Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim tefsiri* (İstanbul: Milliyet Gazetecilik, 1995), 1: 128.

halifeyi" naib" ve" kalfa" kavramıyla ilişkilendiriyor.¹⁴ Burada halife kavramından ve meleklerin halifeye yükledikleri anlamdan, halife yapılacak varlığın meleklerden farklı olarak irade sahibi olduğu, fesat çıkarma ve kan dökme gibi günaha yönelme potansiyeli taşıdığı anlaşılmaktadır. Elmalılı Meleklerin kendilerini zımnen halifelğe layık gördüklerini de ifade etmektedir.¹⁵ Âdem'in şahsında insan neslinin fesat çıkarma ve kan dökme gibi büyük günah işleme potansiyeline sahip olduğunu metinden çıkarabiliyoruz. Ayrıca burada fesat çıkarma ve kan dökme insanın işleyebileceği, halifelik statüsüne yakışmayan ve yadsınan iki büyük günah kategorisi olarak sunuluyor.

Alt kültür teorisi suçu genellikle alt sınıfa mensup kişilerin işleyebileceği doğrultusundadır.¹⁶ Burada bir anlamda alt sınıf olarak görülen ve geleceğe yönelik olarak suç işleyeceği gerekçesiyle suçlanan bir Âdem söz konusudur. Ancak burada Allah'ın meleklerin bu ithamlarına karşılık "ben sizin bilmediklerinizi de bilirim" ifadesiyle müdahale etmesi, Âdem'in suç işleme potansiyeline rağmen suçun sabit olamadan kişinin suçlanamayacağına ilişkin bir tavır yansıtması bakımından anlamlıdır.

Diğer taraftan henüz halife kılınacak birinin fesat çıkarma veya kan dökme gibi günahlar işleyebileceği gerekçesi ile suçlanması açıklanmaya muhtaç bir konudur. Bu konuyu S. Ateş, Âdem'den öncede insanların yaratılmış olduğu düşüncesinden hareketle şöyle açıklamaktadır: "Çok önce yaratılmış insan henüz olgunlaşmadığı için, kan dökücü, bozguncu, barbar idi. Ancak büyük bir öğrenim gücüne, eğitimle uslanıp yüksek ahlak sahibi olma yeteneğine sahipti. İşte yüce Allah insanın bu yönünü bilmeyen meleklerle Âdem'in öğrenim ile ilerleyebileceğini, dillerin kökeni olan isimleri bulup bunlardan diller yapacağını; dil ve yazı ile de somut hale getireceği ilimde çok ileri düzeye ulaşacağını; bundan dolayı insanın halifelğe layık olduğunu bildirmiş-tir"¹⁷

Allah Âdem'i yaratıp onu gerekli bilgilerle donatır: "Allah Âdem'e bütün isimleri öğrettikten sonra eşyayı meleklerle gösterdi. 'Eğer(halifelğe daha la-

¹⁴ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak dini Kur'an dili : yeni mealli Türkçe tefsir*. (İstanbul: Eser Neşriyat, 1971), 1: 299.

¹⁵ Yazır, *Hak dini Kur'an dili*, 1971, 1: 301.

¹⁶ Dolu, *Suç Teorileri*, 348-349.

¹⁷ Ateş, *Kur'ân-ı Kerim tefsiri*, 1995, 1: 121.

yık olduğunuz iddiasında) doğru iseniz bunların isimlerini söyleyin' buyurdu. Melekler: 'seni bütün eksikliklerden tenzih ederiz! Senin öğrettiklerinin dışında bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin' dediler".¹⁸

Böylece melekler Allah'ın belli bilgilerle donattığı Âdem'in halifeliğine ve bilgiye dayalı üstünlüğüne rıza gösterirler. Allah Âdem'in bu konumunu meleklerle tescil ettirmek için öğrendiği bilgileri meleklerin huzurunda kanıtlamasını ister: "Allah: 'Ey Âdem! Onlara eşyanın isimlerini bildir' buyurdu. Âdem eşyanın isimlerini haber verince, Allah: 'Ben size yerlerin ve göklerin bütün gizliliklerini, sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de ben bilirim demedim mi?' buyurdu."¹⁹ Burada Elmalılı "meleklerin bilmedikleri ve bildiklerinde noksanları bulunabilirse de hataları ve cehli mürekkepleri olamaz. Bunun için denmiştir ki melekler ancak nas ile amel eder, beşer ise istinbat ve kıyas kuvvesine sahiptir"²⁰ demektedir. Böylece melekler nezdinde Âdem'in bilgiye dayalı üstünlüğü tescil edilmiş oluyordu. Bilgi bu yönüyle bir statü ve değer üstünlüğü (prestij) getirmektedir.

Günümüzde de bilgiye sahip olmanın ve bilgiye dayalı iş ve faaliyetlerin ne kadar önem kazandığı, kişilere ve sektörlere belli bir prestij ve kazanç sağladığı gerçeği ile karşı karşıyayız. Bu yönüyle insan bilgi sahibi ve yapıp ettiklerinin bilincinde bir varlık olarak "halife" unvanıyla varlık alanına çıkıyor. Âdem'in halife kılınması melekler nezdinde bir üst statüyü ifade etmektedir.

Bundan sonraki aşamada Âdem'in üstünlüğünün onaylanması için secde emri gelmektedir: "Meleklerle: 'Âdem'e secde edin!' dediğimiz zaman İblis hariç, hepsi secde ettiler. İblis secde etmemek için diretti, kibirlendi ve kâfirlerden oldu".²¹ Burada İlk günahın secde emrine karşı gelmek suretiyle İblis tarafından işlendiği görülmektedir. Secde Allah'ın koyduğu yeni düzenlemeyi kabul edip ona uymayı ifade etmektedir. Emre itaatsizlik, direnme (eba) ve kibir (istekbere), İblisin işlediği ve kâfirlerden olma sonucunu doğurduğu bir günah olarak ortaya çıkıyor. Kehf suresi 50. Ayette cinlerden olduğu belirtilen

¹⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali.*, trc. Rauf Pehlivan (İstanbul: Motif Yayınları, 2005), 31-32.

¹⁹ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali.* Bakara 33.

²⁰ Yazır, *Hak dini Kur'an dili*, 1971, 1: 134.

²¹ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali.*, 34.

İblis'in secde emrini yerine getirmenin kendisi için küçültücü bir eylem olduğunu düşünerek kibirlenmesi ve sonuçta rabbinin emrinden çıkarak (fasaqa)“zalim”lerden olması söz konusudur.²² Yine “fısk” ve “zulüm” de bir günah ve sapma biçimi olarak kendisini gösteriyor.

Burada henüz günah işleyen değil, İblis açısından günaha sebep olan bir varlık olarak Âdem ile karşılaşırız. Başka bir ifadeyle secde emrine uymamakla Âdem'in sahsında insan merkezli bir düzenlemeye karşı çıkılarak bir günah işlenmiş oluyordu. Burada İblis'in Âdem'in sahip olduğu statüye karşı göreceli mahrumiyet duygusu da yaşadığı söylenebilir. Bu günah veya sapma, bir anlamda Âdem'in şahsında insanın halifeliğine karşı çıkılarak taraflar arasında bir üstünlük, egemenlik ve iktidar sorunu biçiminde ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle bir tarafta bilgiye dayalı üstünlüğü elde eden bir kesimle, bu üstünlüğü kendinde gören muhalefet arasındaki iktidar mücadelesi simgesel olarak anlatılıyor. Dolayısıyla günah da kibir ve itaatsizlik biçiminde iktidar hürsünün getirdiği bir eylem olmaktadır.

İblis bu karşı çıkışı kendince gerekçelendiriyordu: “Allah buyurdu: ‘Ben sana secde etmeyi emretmişken seni secde etmekten men eden nedir?’ İblis: ‘Ben ondan daha hayırlıyım; beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın’ dedi”.²³ Burada kibir ve itaatsizlik tavrı daha hayırlı olma iddiasıyla maskelenmekte ve belli bir analogiye gidilmektedir. Ateşin çamurdan hayırlı olduğu, varlığın fiziksel yönünün öne çıkarılıp özünün görülememesi veya görülmek istenmemesi, üstünün örtülmesi(küfür)günah ve sapma sebebi olarak görülmektedir. Başka bir ifadeyle yeni bir düzenlemede egemenliğin el değiştirmesi (halifeliğin Âdem'e verilmesi)ile gücünün elinden gideceği düşüncesi mevcut duruma karşı çıkışı beraberinde getirmektedir. Bu karşı çıkış kendinde üstünlük ve egemenlik belirtisi olarak görülen ve kendi kazanımları dışında bir anlamda doğuştan getirilen belli fiziki gerekçelere dayandırılarak meşrulaştırılmak istenmektedir. Dolayısıyla burada işlenen günahın belli gerekçelere dayandırılarak meşrulaştırılmak istenmesi de şeytani bir tutum olarak günah kategorisinde değerlendirilebilir.

²² Hayrettin Karaman v.dğr., *Kur'an yolu meali* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014) Kehf 51.

²³ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 120.

Ateşin ışığın bir ana maddesi olması dolayısıyla üst bir statüyü, toprağın belli bir kıvamı olan balçığın daha düşük bir statüyü işaret etmesi söz konusudur. Ateş imgesi ve balçık imgesinin sembolik olarak hemen ilk bakışta yer ve gök ikilemine karşılık gelmekte olduğu söylenebilir. Burada üstünlük göreceli olmakla birlikte, göğün mesafe olarak yerin üzerinde olması bir mekansal üstünlüğü işaret eder görünmektedir. Gök bir anlamda aydınlığı yer ise bu aydınlığa muhtaç karanlığı simgelemektedir. Bir anlamda göktekilerle yerdekilerin güç ve iktidar mücadelesi şeklinde olay cereyan etmektedir. Yeryüzündeki güçlerin mücadelesi de bir anlamda sahip olunan maddi fiziki güce bağlı olarak egemen olma isteği olarak kendisini göstermektedir. Bu mücadelede yeri temsil eden çamurdan yaratılmış Âdem, elde ettiği bilinç, Allah'ın üflediği ruh²⁴ ve bilgi (isimlerin bilgisi) ile "gök"e hâkim olabilmektedir. Âdem elde ettiği bilgi ve güç sayesinde egemenliği ve iktidar olma gücünü, İblis ise bu güce karşı çıkararak muhalefeti temsil etmektedir. Başka bir ifadeyle bu olay Alt tabaka olarak kabul edilenlerin elde ettiği bilgi ve güç sayesinde üst tabakaya geçmesi, diğer taraftan üst tabakadan olanların ya da kendisini üst tabakadan görenlerin alt tabakaya düşmesi şeklinde tabakalar arası mücadeleyi simgelemektedir. Burada günah eylemi de tabakalar arası veya toplum kesimleri arasındaki mücadelenin ortaya çıkardığı bir negatif bir eylem biçimi olarak görülebilir.

Buradan hareketle narsizm, ırk üstünlüğü ve sınıf ayrıcalığının İblis'in sahsında simgeleştiği, Allah'ın oluşturmakta olduğu kozmik düzende bu anlayışlara yer olmadığı ve bunların zımnen günah/sapma kategorisinde yer alan şeytani bir tutum olarak görüldüğü söylenebilir. Diğer taraftan çamur günah simgesi olarak değerlendirilebilir. İnsan elde ettiği bilgi ve bilinç düzeyi ile bir anlamda eğitilerek çamurdan yani günahattan arınarak saflaşabilir ve halifelik dâhil değerli konumlar ve statüler elde edebilir.

Burada günah eyleminin secde emrine karşı çıkmakla kendini göstermesi anlamlıdır. Secde emrine itaat bir anlamda Allah'ın koyduğu yeni bir düzenlemeyi bütünüyle kabul edip onaylamayı ifade ediyor. Bu düzenleme Âdem'in şahsında bilinçli ve bilgi sahibi insanın merkezi konumda olduğu bir düzenlemedir. Yeni düzende eski ayrıcalıkları ve çıkarları zarar gören kişiler

²⁴ Ali Özek v.dğr., trc., *Kur'ân-ı Kerim ve açıklama meali* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007) Hicr 29.

bunlardan vazgeçmek istememekte ve bunları korumak adına bir yandan mevcuda karşı çıkarken diğer taraftan bu karşı çıkışlarını kendilerinde var saydıkları bir takım üstünlüklerle gerekçelendirebilmektedirler. Bu tutum kendi suçunu haklı gösterme ve meşrulaştırma girişimi olarak da değerlendirilebilir. Suça ilişkin Öğrenme Teorileri de bir anlamda buna işaret eder. İblis'in yaptığı da budur. Yine bu tavır da şeytani bir tutum olarak günah ve sapmanın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bundan sonraki aşamada büyüklük taslayarak secde etmeyi reddeden İblis Allah'ın huzurundan kovulur. Bir nevi değer ve statü kaybına uğrar. Sürgün cezası alır: "Allah buyurdu ki: 'Öyleyse hemen oradan in, orada büyüklük taslamak senin haddine değildir. Haydi, çık, sen alçaklardansın'"²⁵ Burada yine büyüklük taslamakla birlikte haddi aşmak ta bir günah eylemi olarak sunuluyor. Böylece Allah'ın huzurundan kovulan ve statü ve prestij kaybına uğrayan İblis kıyamete kadar günahın, sapma ve suçun simgesi haline gelir. Bu yönüyle günah Şeytan'ın sahsında simgeleşerek insanın ömür boyu mücadele etmesi gereken bir olgu olarak kendisini gösterir.

Allah'ın huzurundan kovulan İblis'in insanları günaha teşvik için fırsat zaman ve zemin istemektedir: "İblis: 'Bana insanların dirileceği güne kadar süre ver'" dedi. Allah: "sen süre verilmişlerdensin" buyurdu"²⁶ Burada Allah'ın emrine karşı gelen ve sürgün edilen İblis'in yaşam hakkının elinden alınmadığı aksine ona belli bir özgürlük alanı ve yaşama fırsatı verildiğini görüyoruz. Dolayısıyla günah işleme eylemi de bu bağlamda insanın sonuçlarına katlanmak suretiyle özgürlük alanı kapsamında değerlendirilebilir. Ancak bireysel bazda özgürlük alanına giren günah eylemi toplumsal bazda yaygınlaştığı suç ve sapmanın zemini oluşturulduğu ve toplumun fesadına giden bir yola evrildiğinde sorunsallaşarak yeni boyutlarda karşımıza çıkacaktır.

Bu süre ve fırsatı elde eden İblis her türlü hile ve desise ile çeşitli yollarla insanları zayıf noktalarından yakalayarak günaha sevk edeceğini tehditkâr bir tarzda ifade eder: "İblis: 'Öyle ise beni azgınlığa itmene karşılık, yemin ederim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunda pusuya oturacağım.

²⁵ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 13.

²⁶ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 14-15.

Sonra onlara önlerinden arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulamayacaksın' dedi".²⁷ Yine burada işlediği günahın nedeni olarak başkasını suçlamak, azgınlık, doğruyu manipüle etmek, insanları zayıf noktalarından yakalayarak yoldan çıkartmak ve şükredici olmamak yani nankörlük etmek de şeytani bir tutum ve günah olarak görülmektedir.

İblis işlediği günahtan dolayı pişman olmak yerine suçu kendi üzerine almamakta, Allah'ı kendisini azdırmakla suçlamakta, buna karşılık kendisi batan birinin herkesi batağa çekmesi gibi herkesi suça ve günaha yöneltmek istemektedir. Burada günaha yöneltme ve teşvik doğrunun üstü örtülerek, hakikat manipüle edilerek, insanı hemen her yönden kuşatarak yapılmaktadır. Bu yönüyle iblis günah, suç ve sapmanın çekici bir objesi olmakta ve "Şeytan" olarak damgalanmaktadır.

Suç ortamlarının ve bu ortamlarının çekiciliğinin her zaman ve her insan üzerinde aynı oranda etkili olacağı söylenemez: "Benim kullarımın üzerine senin hiçbir hâkimiyetin yoktur. Ancak sana uyan azgınları saptırabilirsin".²⁸ Suçun bir kader olmadığı iradeye bağlı olarak işlendiği, suç işlemeye meyyal insan tipinin azgınlara(ğavin) olduğu ifade edilmektedir. "(Allah) buyurdu: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! And olsun ki, onlardan kim sana uyarsa sizin hepinizi cehenneme dolduracağım"²⁹ şeklindeki ayetlerde bunu görmek mümkündür. Burada İblis'in günaha, suça ve saptırmaya teşebbüsünün cezası olarak kınanma ve huzurdan kovulma zikrediliyor. Şeytana tabi olmanın cezai müeyyidesi ise yine metafizik anlamda cehennem olmasıdır.

Burada statü ve prestij kaybeden, kınanan ve huzurdan kovulan İblis'in bir öfke patlaması yaşadığı ve bunun sunucunda ve bu etkiyle insanları saptıracağını deklere etmesi söz konusudur.(Ben yoksam hiç kimse yok anlayışı, batsın bu dünya, dibe vurma psikolojisi.) Buradan hareketle suçun/günahın bir nedeninin de statü ve prestij kaybeden, toplumdan dışlanıp itilmişlik duygusu yaşayan ve damgalanan insanın suçlu ve günahkar tutumu olduğunu

²⁷ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 16-17.

²⁸ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Hicr 42.

²⁹ Özek v.dğr., *Kur'ân-ı Kerim ve açıklamalı meali* Araf 18.

söyleyebiliriz. Bu tür kişiler başkalarını da zayıf noktalarından yakalayarak çeşitli yön ve yöntemlerle suça ve günaha sürüklemeye çalışırlar. Günahkâr olarak damgalanmak ve bu damga ile yaşamak durumunda kalmak potansiyel suçluluğu kabul etmek ve suçla özdeşimi beraberinde getirmektedir. Yine buradan hareketle başkalarını suça ve günaha teşvik şeytani bir tavır olarak suç ve günah olarak kabul edilmektedir.

İlk günah İblis'in Âdem karşısında statü ve egemenlik mücadelesine bağlı olarak ortaya çıkmakta bu aşamadan sonra İblis Şeytan olarak Âdem de insan olarak karşı karşıya gelmektedir. Başka bir ifadeyle insan ve günah dünya hayatının ayrılmaz bir parçası ve İslam açısından insanın dünyadaki sınavının bir gereği olarak var olacaktır. "Hanginizin daha güzel amel işleyeceğini imtihan etmek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur"³⁰ ayeti de bu yönüyle buna işaret etmektedir. Şeytan da insanın günahkâr yönünün bir sembolü olarak insanla birlikte sürekli var olmaya devam edecektir. İblis'in günahkârlığı Tanrı'ya inanmamaktan değil, Tanrı'nın seçimine karşı çıkmak ve Âdem karşısındaki statü kaybının getirdiği durumu kabullenememekten kaynaklanmaktadır.

3. Âdem ve Günah Olayı

Âdem-İblis ayrışmasında günah eyleminin faili ve sorumlusu bizzat İblis olurken Âdem'in yanında eşi Havva'nın yaratılıp "cennet"e konmalarıyla birlikte işledikleri günahın kendileri sorumlu tutulmaktadır. Günah eylemi de bundan sonra Âdem ve Havva'nın şahsında insanın gerçekleştirdiği ve sonuçlarına katlandığı bir eylem olarak ortaya çıkmaktadır.

Âdem ve Eşi (Havva Kuran'da isim olarak geçmez) cennette huzur içinde yaşarlarken kendilerine bir tek yasaklama getirilir: "Allah 'Ey Âdem sen ve eşin cennette oturun ikiniz de dilediklerinizden yiyin. İkiniz de şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz' buyurdu"³¹ Ve İblise karşı uyarılırlar: "Bunun üzerine Ey Âdem! Dedik; bu hem senin hem de eşin için büyük bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra yorulur, sıkıntı çeker sin"³².

³⁰ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Mülk 2.

³¹ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 19.

³² Özek v.dğr., *Kur'an-ı Kerim ve açıklamalı meali* Taha 117.

Toplumsal yaşamın sakin ve huzurlu bir şekilde devam edebilmesi için belli sınırlamaların veya yasakların getirilmesi gerekmektedir. Bunlar cennet-
teki ağaç simgesi kullanılarak ifade ediliyor. Böylece ağaca yaklaşmak sınırlama ve yasaklara uymama, dolayısıyla Kuran'daki ifadeyle zalimlerden olmayı ve yorucu ve sıkıntılı bir hayatı beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede gelişen olaylar insan günah ilişkisinin boyutlarını anlamamıza izin vermektedir. Yasaklamanın sadece ağaçla sınırlanması geniş bir özürlük alanı olduğu" yasakçı" bir hayat tarzının bulunmadığını da düşündürmektedir.

Buna karşılık yasaklanan şeye karşı insanın meyilli olduğu insanın günaha meyleden yönünün öne çıktığı görülmektedir: "Şeytan örtülmüş olan ayıp yerlerini açmak için ikisine de vesvese verdi ve dedi ki 'Rabbiniz bu ağacı sadece ikiniz de melek olmayasınız yahut cennette ebedi olarak kalmayasınız diye yasakladı'".³³ Bu durum Taha 121'de ise "Şeytan Âdem'e vesvese vererek dedi ki "Ey âdem sana sonsuzluk ağacını ve son bulmayan bir mülkü göstereyim mi?" şeklinde ifade edilmektedir.³⁴ Burada Âdem ve Havva'yı günaha yönelten bir ağaç objesi söz konusudur. Ağaç cinselliği açığa çıkaracak olan ve meleklere insanın farkını gösteren bir obje, ayrıca sonsuz mülkün ve ebediliğin yanıltıcı bir simgesi olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla ağaçtan yiyerek kendi başına buyruk, ebedi mülk ve saltanata sahip olmak isteyen birer insan imgesi olarak Âdem ve Havva söz konusudur. Diğer bir ifadeyle Âdem ve Havva'nın şahsında insanın ebedilik ve sonsuz mülkiyet tutkusu bir günah ve sapmanın nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Sürekli bir İktidar tutkusu da bir günah ve sapma olarak değerlendirilebilir. Yine ağaç imgesi yasak olan, meşru olmayan cazip bir yolu simgelemektedir. İnsanın bu yola tamah ederek çok zengin ve güçlü olma isteği de bir günah motivasyonu olarak kendisini gösterir.

Bütün bu günaha ve sapmaya yönelişlerde günah objesi ve bu objeden umulan çıkarların iyi ve faydalı olduğuna insanın ikna edilmesi söz konusudur: "Sonra onların ikisine de 'Ben gerçekten size nasihat edenlerdenim' diye yemin etti".³⁵ Burada yalan yere yemin etmenin günah olduğu ima edilmekle birlikte, iktidar mücadelesinde taraflardan birinin muhaliflerini yanlış yön-

³³ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 20.

³⁴ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*.

³⁵ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 21.

lendirerek veya sureti haktan görünerek alt etmeye çalışan tutumu da bu çerçevede değerlendirilebilir.

“Böylece “Şeytan İkisini de aldatarak ağaçtan yemeğe sevk etti. Ağacın meyvesinden tattıkları zaman edep yerleri açılıverdi. Hemen üzerlerine cennet yapraklarından yapıştırmaya başladılar. Bunun üzerine Rableri onlara şöyle nida etti: ‘Ben size bu ağacı yasak etmedim mi? Şeytan size aşikâr düşman demedim mi?’”³⁶ Günaha teşvik ederek ayağını kaydırma bir anlamda iktidar mücadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Neticede günah, Âdem ve Havva’nın sahsında insanın statüsünü aşağı düşüren bir faktör olmaktadır.

Ağaç insan kimliğini dişil ve eril olarak ortaya çıkararak ve insana meleklerden farklı olarak bir konum belirleyen bir simge olmakla birlikte, cinsel organları açığa çıkaran bir günah objesi de olmaktadır. Yaprakla kapatılması suretiyle cinselliğin dışavurumu da burada engellenmiş, hayvanlardan farklı olarak (insan olma gereği) cinsellik denetim altına alınmış olmaktadır. Denetim altına alınmayan cinselliğin de günaha götürücü rolü zımnen ifade edilmektedir. Diğer taraftan yasak ağaçtan yenilmesi suretiyle edep yerleri açılmasını foyası ortaya çıkan insanın açığını kapatma çabaları olarak da görebiliriz. Diğer taraftan ağaç simgesi insanın doğasında potansiyel olarak mevcut bulunan mülkiyet hirsını ve ebedilik arzunu açığa çıkararak bir günah objesi olmaktadır.

Burada da günaha ve sapmaya karşı bir uyarı ve ikna süreci vardır. Bütün bu uyarı ve ikna sürecine rağmen işlenen günah ve sapma bilinçli bir eylemin sonucu olarak cezai müeyyideyi hak eder. Buradaki cezai müeyyide değersizleşme, statü kaybı ve dünya sürgünü şeklinde kendisini göstermektedir.

Âdem ve Havva işledikleri günahın farkında olarak yaptıklarından pişman olurlar. Fakat bu günah yeni ve zor bir hayatın nedeni olarak karşılıklarına çıkar: “İkisi de dediler ki: ‘Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamazsan ve bize merhamet etmezsen elbette hüsrana uğrayanlardan oluruz’”³⁷ Burada Âdem ve Havva İblis’in aksine günahlarını kabul edip pişmanlıklarını ifade etmekte ve af dilemektedirler. Ancak her eylemin bir

³⁶ Yazır, *Kur’an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 22.

³⁷ Yazır, *Kur’an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 23.

bedeli ve sonucu olduğu gibi her günahın bir bedeli ve sonucu vardır. Bu bedel ve sonuç dünya sürgünü; cennet hayatının aksine yorucu, kendi emeği ile geçinme ve çalışmaya dayalı bir hayat: “Allah buyurdu ‘Birbirinize düşman olarak cennetten inin yeryüzünde sizin için belirli bir zamana kadar yerleşme ve geçim imkânı vardır. Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine dirilip oradan çıkacaksınız’”³⁸

Bu bağlamda dünya hayatı da insanın günahlardan arınarak kendini onarma sürecini ifade etmektedir. Cezanın amacı insanın yaptığı hatanın ve günahın farkına vararak kendini onarmasına fırsat vermek olarak değerlendirilebilir. Yine suç eyleminde hemen cezalandırıcı değil onarıcı bir sistemin öngörüldüğünü göstermektedir.

“Âdem Rabbinden bir takım kelimeler aldı(onlarla amel edip Rabbine yalvardı, O da)bunun üzerine onun tevbesini kabul etti. Şüphesiz O tevbeyi çok kabul eden(kulunun günahından geçen)dir, çok esirgeyendir”.³⁹ Burada günahın insanın benliğine yerleşip onu sarıp sarmalayıp boğan zehirli bir sarmaşık değil, pişmanlık duyularak, tövbe edilerek (günahından dönüp yönünü kötünden iyiye yöneltmek suretiyle) bertaraf edilebilen kendisinden arınılabilen arızı bir hal olarak görülmesi söz konusudur. İnsan aslen saf ve temizdir günah ise insanın üzerine bulaşan ve yapışan bir madde gibidir. Burada günahkâr insanın tecrit edilmediği belli bir eğitim ve tedavi ile(‘kelimeler’ alınarak) asli şekline dönebileceğine işaret edilmektedir. Dünya hayatı bu yönüyle insanın arınıp saf şekline dönme(tövbe) çabasının bir arenası olmaktadır

Âdem’in hubutu (yere inişi)ile birlikte insan nesli boyut değiştirerek yeni bir mekânda yeni bir hayata başlamaktadır. Âdem ve Havva’nın zürriyetinden meydana gelen insanlarla toplumsal hayata geçilmiştir. Toplumsal hayatla birlikte günah eylemi de toplumsal boyutlarıyla kendisini gösterecektir.

4. Suçun Toplumsallaşması: Habil ve Kabil Olayı

Yeryüzünde bilinen toplumsal boyutlu ilk günah/suç eylemi Âdem ve Havva’nın oğulları Habil ve Kabil arasında meydana gelmiştir. Habil ve Kabil isim olarak Kuran’da geçmese de Âdem’in iki oğlu olarak zikredilmektedir.

³⁸ Yazır, *Kur’an-ı Kerim Türkçe meali*. Araf 24-25.

³⁹ Süleyman Ateş, *Kur’an-ı Kerim ve yüce meali* (Ankara: Kılıç Kitabevi, t.y.) Bakara 37.

Bu konuda bazı farklı görüşler olmakla birlikte müfessirlerin çoğu Habil ve Kabil'in Âdem'in sulbu oğulları olduğunu söylemişlerdir.⁴⁰ Bu konuda Habil ve kabil olayı ile ilgili olarak Kuran'da şu özlü anlatımlar bulunmaktadır:

“27- Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek(bir kıssa) olarak oku. Hani her biri birer kurban sunmuşlardı,(kurban) birinden kabul edilmiş, diğerrinden kabul edilmemişti.(Kurbanı kabul edilmeyen kabul edilene): ‘seni öldüreceğim’ demişti. (O da); ‘Allah sadece azabından korunanlardan kabul eder’ dedi. 28- ‘Andolsun eğer sen bini öldürmek için bana elini uzatırsan, ben seni öldürmek için sana elimi uzatmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbinden korurum. 29- ‘Ben isterim ki sen, benim günahımı da, senin günahını da yüklenip ateş halkından olasın! Zalimlerin cezası budur.’ 30- Nefsi onu kardeşini öldürmeye çağırdı (o da nefesine uyararak) onu öldürdü. Ziyana uğrayanlardan oldu. 31- Derken Allah, ona kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeleyeyen bir karga gönderdi.(Karganın yaptığını görünce); ‘Yazık bana, şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz miyim (ben?)’ dedi ve pişman olanlardan oldu! 32- Bundan dolayı İsrail oğullarına şöyle yazdık: Kim bir cana kıymamış ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir canı öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir. Kimde onu(n hayatını kurtarmak suretiyle) yaşatırsa, bütün insanları yaşatmış gibi olur. Andolsun elçilerimiz onlara açık deliller gösterdiler, ama bundan sonra da onların çoğu yine yeryüzünde israf etmekte(aşırı gitmekte)dirler”.⁴¹

Habil ve kabil arasında nedenleri Kuran'da zikredilmese de bir anlaşmazlığın çıktığı ve çözüm için Allah'a kurban sunumu yaptıkları bu sunum sonunda Habil'in sunumunun kabul, Kabil'in sunumunun ise reddedildiği anlaşılmaktadır. Böylelikle sunumu kabul edilenin Allah katında daha değerli olduğu ve prestij kazandığı, sunumu reddedilenin ise değer ve prestij kaybettiği anlaşılmaktadır. Bu durum Kabil'de içinde büyük bir günah potansiyeli taşıyan bir kıskançlık ve öfkeye yol açmaktadır. Dolayısıyla kıskançlık ve öfke kontrol edilmesi ve yönetilmesi gereken aksi halde günaha ve suça neden olabilecek duygular olarak kendisini göstermektedir. Kıskançlık ve öfkesini kontrol edemeyen ve kardeşinin bütün ikna çabalarına kendisini kapatan Kabil

⁴⁰ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak dini Kur'an dili : yeni mealli Türkçe tefsir*. (İstanbul: Eser Neşriyat, 1971), 3: 1652-1653.

⁴¹ Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve yüce meali* Maide 27-32.

neticede kardeşini öldürür. Böylece günah eylemi cinayet boyutlarına varan biçimiyle ortaya çıkar.

Bu çerçevede denilebilir ki bireylerin toplumda değersizleşmesi, kendisini dışlanmış ve değersizleşmiş hissetmesi ve bunun bir üst makam tarafından tescilli bir kıskançlık ve çekememenin sonunda muhatabı yok etmeye kadar götürebilmesi söz konusudur. Başka bir ifadeyle rekabete dayalı bir etkileşimden çatışmaya dayalı bir etkileşim sürecine doğru evrilen insan ilişkilerinde cinayete kadar varan boyutlarıyla çeşitli biçimlerde günah ve suç eyleminin ortaya çıkması söz konusu olabilmektedir.

Gündelik yaşamımızda bunun değişik yansımalarını görmekteyiz. Prestij kaybına uğrayan, toplum veya kamu otoriteleri nezdinde değersizleşen kişilerin veya değer ve prestijin meşru yollarla elde edemeyenlerin tepkisel olarak değer ve prestiji yasa dışı yollarda araması söz konusu olabilmektedir. Söz gelimi bir ihaleyi alabilmek için firmaların birbirlerine karşı tutumu yarışma koşullarında bir rekabet olarak değerlendirilebilirse de bunlardan birinin veya bir kaçının diğerlerini ihaleden çekilmesi için tehditte bulunabilmektedir. Bunun karşı tarafı kötüleme, kumpas kurma, iftira atma, yaralama hatta cinayete kadar giden boyutları görülmektedir.

İşte bu kıssada günahın en büyük boyutlarından birisi olan cinayet olgusu söz konusu edilmektedir. Kurbanı kabul edilmeyen Kabil kardeşini ölümle tehdit etmektedir. Habil kendisini öldürme tehdidinde bulunan Kabil'i sanki takva sahibi olmaya davet diyor. (Yukarıdaki 27. Ayetin sonundaki ifadeyi "Allah takva sahibi olanların kurbanını kabul eder" şeklinde çevirmek metne daha uygundur). Burada "takva sahibi" sorumluluğunun bilincinde olan işini gereği gibi yerine getiren, günah işlemekten sakınan kişidir. Habil'in bu sözünü "Sen de takva sahibi olsaydın senin de kurbanın kabul edilirdi. Senin de değer ve prestij artardı. Dolayısıyla sende değer ve prestijinin oluşturduğu maddi/manevi getiriye sahip olabilirdin" şeklinde anlayabiliriz. Burada Habil ve Kabil'in şahsında takva sahibi olan ve olmayan olarak iki farklı insan tipi resmedilmektedir. Dolayısıyla günah, suç ve sapma eğiliminin takvadan uzaklaşma ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Habil'in kendisini öldürmek isteyen kardeşine karşı bir öldürme girişiminde bulunmayacağını bunun için Allah'tan korkacağını söylemesi muttaki

tavrını göstermektedir. Burada suçtan/günahtan caydırma yöntemi olarak Allah korkusu hatırlatılmakta muhatabın vicdani duygularına hitap edilmeye çalışılmaktadır. Sonra da suçun/günahın sonuçlarının getireceği akıbetle tehdit edilmektedir.(Yasaların caydırıcılığı) Kardeşini bu fiilinden vazgeçirmeye çalıştığı anlaşılan Habil bunda başarılı olamaz ve yukarıda ifade edildiği gibi son sözünü söyler: "Ben isterim ki sen, benim günahımı da, kendi günahını da yüklenip ateş halkından olasın! Zalimlerin cezası budur". Nihayet nefsi azan (egosu şişen), kardeşinin telkinlerine de aldırmayan Kabil kardeşi Habil'i öldürür.

Kardeş kıskançlığı sendromunun yol açtığı öldürme burada diğer günahları da bastıran, bütün insanlığı öldürmüşçesine vebali olan büyük bir günah olarak sunuluyor. Yine bu eylem zulüm kavramıyla ilişkilendirilerek büyük bir zulüm olarak nitelendiriliyor. Maide suresi 32. Ayette konunun İsrailoğulları ile ilişkilendirilmesi konuyu İsrailoğulları bağlamında özelleştirmeye imkân vermekle birlikte konumuz açısından genellemeye bir engel teşkil etmemektedir.

Yine burada Habil'in, Kabil'in aksine öz kontrol sisteminin iyi çalıştığı söylenebilir. Öz Kontrol Teorisi "bireyin herhangi bir şekilde toplumsal engellemeyle karşılaşmasa bile suç işlememesinin yüksek bir öz kontrol ile mümkün olacağını savunmuştur. ÖKT'ye göre özkontrolü yüksek bireyler, içinde buldukları ortamda ne kadar suç fırsatı olursa olsun suç işlemezler".⁴² Habil kendisini öldürmek isteyen kardeşi karşında kendini kontrol edebilmekte kendini savunmak istese bile yine de öldürmeye yanaşmamaktadır.

Habil-Kabil olayı ile ilgili Kuran'daki anlatımlara benzer, Kitabı Mukaddes'de de bilgilere yer verilmektedir: "...Ve Habil koyun çobanı oldu, fakat Kâin çiftçi oldu. Ve kâin günler geçtikten sonra toprağın semeresinden RABBE takdime getirdi. Ve Habil kendisi de sürünün ilk doğanlarından ve yağlarından getirdi. Ve RAB Habil'e ve onun takdimesine baktı; fakat Kâine ve onun takdimesine bakmadı. Ve Kâin çok öfkeleni ve çehresini astı ve Rab Kâine dedi: Niçin öfkeleni ve Niçin Çehreni astın? Eğer iyi davranırsan o yükseltilmeyecek mi? Ve eğer davranmazsan günah kapıda pusuya yatmıştır

⁴² Dolu v.dğr., *Suç Sosyolojisi*, 9.

ve onun istediği sensin; fakat sen ona üstün ol Ve kain kardeşi Habil'e söyledi. Ve vaki oldu ki kırdaki oldukları zaman Kain kardeşi Habil'e karşı kalktı ve onu öldürdü".⁴³ Bundan sonra Rab Kain'e toprak tarafından lanetlendiğini bildirir ve onu kovar, sonra da Kain bir kaçak ve serseri gibi dolaşır.⁴⁴

Habil ile kabilin anlaşmazlığa düştükleri konu İslam literatüründe "kız meselesi" Yahudi literatüründe ise "toprak" olarak sunuluyor. Yine sundukları kurbanın ne olduğu konusu Kuran'da yer almamakta bu konuda Yahudi ve İslam Literatüründe geniş bilgilere rastlanmaktadır. Bu konuda Ş. Ateş'in değerlendirmesiyle yetiniyoruz: "Müfessirlerin beyanına göre Âdem'in her doğumda biri erkek biri kız olmak üzere ikiz çocuğu olurdu. Bir önce doğan erkek, bir sonra doğan kızla evlenirdi. O zaman başka insan olmadığı için bu şekilde evlenmek zorunlu idi. Nihayet Âdem'in Habil ve Kabil adında iki oğlu oldu. Kabil'in ikizi olan kız, Habil'in ikizinden daha güzel olduğu için Kabil ikizini Habil'e vermeyip onunla kendisi evlenmek istedi. Babaları Allah'a kurbanı sunmalarını, hangisinin kurbanı kabul edilirse onun haklı olacağını söyledi. Kurbanın kabulüne işaret de gökten incek bir ateşin kurbanı yakması idi. Sunulan kurbanlardan Habil'in kurbanı kabul edilince, Kabil ikiz kız kardeşinin Habil ile evlenmesine engel olmak için Habil'i öldürdü." Taberi'de de bu olay daha ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır. Tevrat'ta benzer şekilde anlatımlar vardır. Öldürme olayının nedeni ikiz kardeşle evlenme olayı gösterilmiştir.⁴⁵

Habil ziraatla Kabil ise hayvancılık ile uğraşmaktadır. Bu ise göçebe çoban ile yerleşik çiftçinin mücadelesini sembolize etmektedir. Sümer mitolojisinde de çoban tanrı Dumuzi ile çiftçi tanrı Enkimdu'nun Tanrıça İştâr'ın sevgisini kazanabilmek için yarışa girdikleri ve armağanlar sundukları ifade edilmektedir.⁴⁶

Kabil'in Habil'i öldürmesinin somut objesi "kız meselesi" olarak görülse bile olaya Freud'cu cinsiyetçi bir bakış açısıyla bakılamayacağı ifade edilmektedir: "Eğer Freud'un dediği doğru olsaydı da, çok şiddetle istediği şeye ka-

⁴³ *Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil)* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 1981) Tekvin, 4: 1-8.

⁴⁴ *Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil)* Tekvin, 4: 9 vd.

⁴⁵ Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim tefsiri* (İstanbul: Milliyet Gazetecilik, 1995), 2: 770-771.

⁴⁶ Ömer Faruk Harman, "Habil ve Kabil" (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996), 14: 378.

vuşmak için her şeyi göze alsaydı o zaman çok kıymetli kızıl tüylü deveyi Habil'den önce kendisi kurban ederdi. Eğer Freud'un dediği doğru olsaydı babasının önerisini duyar duymaz Kabilin tarlaya doğru seğirtip, bütün mahsulü ateşe verdiğini görürdük".⁴⁷

Sebebi ne olursa olsun insan neslinin işlediği bu cinayet tamahkârlığın, hakkına razı olmamanın, kural tanımamanın, yenilginin getirdiği bir öfkenin ve gözü dönmüştüğün bir sonucu olarak ortaya çıkmakta nesiller boyu sürüp gitmektedir.

Yine burada da Âdem karşısında değer ve statü kaybına uğrayan iblis gibi Kabil de değer ve statü kaybına uğramakta hatta karga örneğinde olduğu gibi hayvandan da değersiz bir konumda kendisini hissetmektedir.⁴⁸

İblis Âdem'in şahsında insanlığı şaşırtıp yoldan çıkarmakla, Kabil ise kardeşini öldürerek bütün insanlığı öldürmek kadar vebali bulunan günah eylemini gerçekleştirmektedir. Birincisinde suç eylemi kurallara ve kamu otoritesinin buyruklarına karşı oluşurken ikincisinde bizzat şahsa yönelmektedir. Birincisinde İnsanların şeytanın telkinleriyle fıtratının bozulması ile günahın/suçun zemini oluşturulmakta, ikincisinde bütün insanlığı öldürmek gibi vebal gerektirecek kadar büyük bir günah/suç işlenebilmektedir. Birincisinde günah eyleminin metafizik temelleri oluşurken ikincisinde fiziki temelleri ortaya çıkmaktadır. Yine birincisine günah motivasyonu olarak ebedi mülk getirecek ağaç objesi varken, ikincisinde mülkiyeti elde etmenin getireceği prestij veya kaybetmenin getirdiği mahrumiyet duygusu vardır.

Burada suç motivasyonu ister kız meselesi, isterse toprak mülkiyeti meselesi olsun sonuçta rekabete dayalı bir ayrışma göze çarpmakta ve bu rekabet rakibi imha etmeye kadar götüren cinayetle sonuçlanmaktadır. Günah eylemi de mülkiyet hakkı yanında yaşam hakkını da yok eden ve bütün insanlığı öldürmek kadar vebal gerektiren bir eylem olarak ortaya çıkıyor.

Yeryüzü bu aşamadan sonra iyiliğin ve kötülüğün diğer bir ifadeyle günah ve sevabın yarıştığı, mücadele ettiği bir arena olarak Habil ve Kabil'in sahsında iki kutba ayrılmaktadır. Ali Şeraiti Habil ile Kabil'in mücadelesinin

⁴⁷ Ali Şeriatî, *İslam sosyolojisi üzerine.*, trc. Kamil Can (İstanbul: Düşünce Yayınları, 1980), 116-117.

⁴⁸ Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve yüce meal* Maide 31.

tarih boyunca diyalektik bir biçimde var olan iki zıt kutbun mücadelesi olduğuna, Habil'in mülkiyetin ortaya çıkmadığı ilkel toplumcu çobanlığa dayalı bir iktisadi sistemi, Kabil'in ise tarıma, bireysel veya tekelci mülkiyete dayalı bir sistemi temsil ettiğine ve tarihin bu mücadelenin savaş alanı olduğuna işaret etmektedir.⁴⁹ Günah eylemi de bu ayrışma, farklılık ve toplum kesimleri arasındaki mücadeleye bağlı olarak toplumsal boyutlarıyla kendini göstermektedir.

5. Asli Günah ve Âdem Kıssası

Âdem ve Havva'nın işledikleri günah Hıristiyan inancında tüm insan nesline tevarüs eden bir "asli günah" olarak nitelendirilmektedir. Hıristiyanlığın dünya görüşünün bir yansıması olarak karşımıza çıkan asli günah öğretisine Kuran'da anlatılan Âdem Kıssası açısından değinmemiz yararlı olacaktır.

Asli günah kavramı ilk kez Tekvindeki yaratılış öyküsü esas alınarak Pavlus tarafından kullanılmıştır. Bu öğreti temel olarak şu unsurları ihtiva etmektedir: Âdem'in işlediği günah tüm insanlara miras yoluyla intikal ederek tüm insanlığı kuşatmıştır. Bu günahın sonucu olarak dünya hayatında acı, felaket, afet ve belalar ortaya çıkmıştır. Yine bu günahın sonucu olarak ölüm ortaya çıkmış ve tüm insanlığı kapsamıştır. Bu çerçevede kurumsallaşan Hıristiyan inancına göre Âdem Tanrı'ya verdiği sözü bozarak Tanrı ile insanlığın arasını açmış insanlığı Tanrı'ya yabancılaştırmıştır. Bu durum İsa Mesih'in çarmıha gerilişine kadar sürmüştür. Geleneksel Hıristiyan kefarete doktrinine göre İsa, gönüllü olarak çarmıhta kendinden önceki tüm insanların günahlarına kefarete olarak kanını akıtmış ve Tanrı ile insan arasındaki ilişkiyi yeniden tesis etmiş ve Tanrı ile günahkâr insan arasındaki uzlaşmayı sağlamıştır.⁵⁰ İsa'dan sonraki günah işleyen insanlar da Hıristiyanlıktaki vaftiz ritüeli yoluyla asli günah-tan temizlenebileceklerdir.

Söz konusu günahın ortaya çıkışında görüleceği gibi Âdem'in bu günahı işlemesinin ardından pişmanlık duyduğu ve tövbe ettiği görülecektir.⁵¹ Böylece Âdem Allah'ın kendisini affetmesiyle işlemiş olduğu günah-tan arınmış ve

⁴⁹ Şeriati, *İslam sosyolojisi üzerine*, 106.

⁵⁰ Mahmut Aydın, *Anahatlarıyla dinler tarihi: (tarih, inanç ve ibadet)*. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 396-397.

⁵¹ Özek v.dğr., *Kur'an-ı Kerim ve açıklamalı meal*, Bakara 37.

doğru yolu bulmuş olmaktadır. “Sonra Rabbi, onu seçti de tevbesini kabul etti ve doğru yola iletti”.⁵² Ayrıca günahın şahsiliği ilkesi de söz konusudur: “Kim doğru yola gelirse kendisi için gelmiş olur,kim de saparsa kendi aleyhine sapsar. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü taşımaz.(Herkes kendi günahını çeker)Biz elçi göndermedikçe(hiçbir kavme) azap edecek değiliz”.⁵³

Önce masum olarak yaratılan Âdem ve Havva işledikleri günah nedeniyle sahip oldukları mevkiden(cennet) düşürülmüş(hübut)tür. Bu düşünüş bireysel sonuçlara sahiptir. Günah işlemişler, tövbe etmişler ve bağışlanmışlardır. Bu çerçevede Âdem tarafından tüm insan nesline aktarılan asli günah anlayışı İslami öğretiye aykırı olarak görülmektedir. Âdem’in şahsında halife olarak yaratılan insan beden ve ruhtan yaratılmıştır. Bu iki unsur arasındaki mücadelenin asli günahın bir sonucu olduğu söylenemez.⁵⁴ Bu bakımdan İslam açısından günah bireyseldir. Günahı arınma dini bir kuruma veya otoriteye bağlı olmaksızın kişinin pişmanlık duyması ve tövbe etmesiyle mümkün olabilmektedir. Başka bir ifadeyle günah İslami öğretilerde gerek irtikabı ve gerekse neticeleri bakımından bireysel negatif bir tutum olup ve yine bireysel bir terapi ile (tövbe)kendisinden arınılabilen bir eylemdir. Bu anlamda günahı arınma biçimi tövbe şeklinde kurumsallaşmıştır. Hristiyanlık’ta ise günah insanın asli bir unsuru olarak görülmekte ve kendisinden arınılabilmek için vaftiz ritüeli ve günah çıkarma kurumu oluşturulmuştur.

Asli günah öğretisi ile insanın günahkâr tabiatına vurgu yapılarak günah çıkarma ritüelinin önü açılmış kiliseye bağımlı ve kiliseyi sürekli maddi ve manevi olarak destekleyen bir dindar tipi oluşturulmaya çalışılmıştır. Sürekli tekrarlanan günah çıkarma ritüeliyle kilise maddi kazançlar elde etmektedir. İnsanın günahkâr tabiatına vurgu yapılmasının arka planında bunun önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

6. Suça İlişkin Bazı Görüşler ve Âdem Kıssası

⁵² Ateş, *Kur’an-ı Kerim ve yüce meali*, Taha 122.

⁵³ Ateş, *Kur’an-ı Kerim ve yüce meali*, İsra 15.

⁵⁴ Kılıç, *Kur’an’da günah kavramı*, 299.

Suç olayını açıklayan ve ortaya çıkış nedenlerini göstermeye çalışan bazı görüşler ileri sürülmüştür. Bu çerçevede Sulhi Dönmezer'in açıkladığı bu görüşleri⁵⁵ kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. Katografik görüş: Coğrafi görüş adı da verilen bu görüşün esası suçu ve suça ilişkin diğer problemleri sosyal ve coğrafi şartların bir sonucu olarak kabul eder ve özellikle suçun coğrafi ve sosyal bölgelerdeki dağılımı ile uğraşmaktadır. Bu görüş sahipleri yağmur, toprak ve diğer coğrafi faktörlerin insan tavır ve hareketi üzerinde çok önemli etkiler yaptığını ileri sürmüşler ve suç olayına da bu çerçevede açıklamalar getirmişlerdir.

2. Marksist görüş: Bu görüş, suçu kapitalist ekonomik şartların bir ürünü sayan determinist bir varsayımdan hareket etmiş ve özellikle Marksist yazarlarca görüşlerini doğrulayan bir suç anlayışını doğrulaması bakımından savunulmuştur.

3. Antropolojik veya biyolojik görüşler: Bunlara göre suçlular suçlu olmayanlardan bazı kişilik özellikleri ile ayrılırlar. Kendilerinde bazı fiziki anormallikler bulunan kişiler içinde buldukları sosyal şartlar tamamıyla elverişli olmadığı halde kendilerini suç işlemekten alamazlar. Suçu failde bulunan organik rahatsızlıklara bağlı olarak açıklayan görüşler, suçu özellikle verasete bağlı olarak izah eden biyolojik görüş ve suç olayında fizyolojik fonksiyon ve tipleri esas alan görüşler de bu gruba dâhil edilebilirler.

4. Psikiyatrik görüş: Suçun nedeni olarak psikozlar, sara ve akıl hastalıkları üzerinde duran bu görüş duygusal bozukluklara ve psikopatiye büyük önem vermiştir. Bunların temel görüşlerine göre suç sosyal unsur ve şartlardan bağımsız olarak meydana gelir.

5. Psikolojik görüş: Geniş ölçüde olmak üzere akıl bozukluğu ile suç arasındaki ilişkilerle uğraşan bu görüşe göre zeka eksikliği önemli bir suç nedeni olarak kabul edilmiştir.

6. Psikanalitik görüş: Freud'un insanın her türlü hareketlerini açıklama konusunda öne sürmüş bulunduğu cinsellik teorisini suçun izahına yansıtan

⁵⁵ Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji*, 7. Bs (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984), 99-105.

görüştür. Bu teoriye göre suç içe atılmış olan arzu ve isteklerin bir tür cevabı, meydana çıkış tarzı olarak sayılmalıdır.

7. Sosyolojik görüşler: Bu konuda geniş kapsamlı görüşler sosyologlar tarafından ileri sürülmüştür. Manouvrier'e göre insan bir alettir, bu aleti sosyal çevre kullanır. Lacassagne'a göre suçun işlenmesinde kişisel faktörlerin de etkisi varsa da bu etki ikinci derecede ve önemsizdir. Suçluyu yaratan sosyal etkenlerdir. Amerikan sosyolog ve kriminologlarına göre kişinin suç teşkil eden hareketi bütün diğer sosyal tavır ve hareketlerini belirleyen süreçlere bağlıdır.

Yukarıda ana hatlarıyla görüşlerine değindiğimiz geleneksel suç teorileri ve bunlara ekleyebileceğimiz yeni/modern versiyonlar suç olayına bazı zayıf eksik yaklaşımlarına rağmen farklı yönlerden belli açıklamalar getirmektedirler.⁵⁶ Biz burada konumuzun sınırları içerisinde günah/suç eyleminin ortaya çıkışını Kuran'ın insan anlayışı bağlamında ve Âdem kıssası çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağız.

Kuran'daki anlatımlara baktığımızda insan nefesine "fücur" ve "takva" potansiyel olarak yerleştirilmiştir. Fakat insandan takvaya yönelerek günahlardan temizlenmesi istenmektedir: "Nefse ve onu düzenlemiş olana, Sonra o nefse kötülüğünü ve takvasını ilham edene yemin olsun ki, Nefsini temizleyen kesinlikle kurtulacaktır, Nefsini günaha sokan elbette hüsrana uğrayacaktır".⁵⁷

Fücur haktan uzaklaşıp, hak yolunu yarıp onun nizamından çıkarak fısık ve isyana düşmektir. Takva ise bunun zıddı olarak nefsi kurtarmanın, Allah'ın koruyuculuğu altında fücurdan korunmanın adıdır. Şu halde Allah bir nefse fücurunu da takvasını da ilham edip, fücur işlememesini, ondan korunmasını istemektedir. Çünkü fücur insan için bir tehlike, takva ise kazançtır.⁵⁸ Şu halde günah eylemi takvadandan uzaklaşıp fücure yönelimle başlamaktadır.

⁵⁶ Zahir Kızmaz, "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* XXIX/2 (2005): 149-174-174; Dolu, *Suç Teorileri*.

⁵⁷ Yazır, *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali.*, Şems 7-11.

⁵⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak dini Kur'an dili : yeni mealli Türkçe tefsir.* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1971), 5857-5858.

Günah işlemek insan doğasının tabii bir sonucu olmakla birlikte, günah-tan kaçınmak veya tövbe etmek de insan fıtratının bir gereğidir. Bu bakımdan insanın masum olması mutlak anlamda günah işlememesi de insan gerçekliğine aykırı olarak görülmektedir. Nitekim bir Hadiste şöyle denir: “Sizler hiç günah işlememiş olsanız, Allah günah işleyen ve onların günahını affedeceği bir toplum yaratırdı”⁵⁹

Toplumsal Kontrol Teorileri genellikle bireyin kendi kendini veya dış etkenlerin ve sistemlerin bireyi kontrol etmesiyle suçun önlenebileceğini savunmaktadır. İnsanların suç imkân ve fırsatları bulduğunda suç işlemeye hazır olduklarını söyler. Bu bakımdan bu teoriye göre asıl sorulması gereken soru “insanlar neden suç işler?” değil, “insanlar neden suç işlemez” sorusu olmalıdır.⁶⁰ Bu çerçevede denilebilir ki insan doğasında potansiyel olarak her zaman günaha/suçta meyil vardır. İnsan nefsindeki heva duyguları çeşitli etkenler tarafından uyarıldığı takdirde insanı suç işlemeye yöneltebilmektedir. Bu etkenler bizzat insanın nefsi olabileceği gibi, “ölümsüz bir dünya hayatı içgüdüğü ve ahireti düşünmeme tavrı ile şeytanın mevcudiyeti” de olabilmektedir.⁶¹

Suç olayını açıklamaya çalışan kriminolojik görüşlerin bu çerçevede daha çok birincil değil, ikincil derecede etkenleri öne çıkarmış oldukları söylenebilir. Çünkü buna göre insan fıtratında suça yönelim özelliği bulunmasaydı her türlü suç işlemeye elverişli ortam yaratılsa dahi insan suç işleyemeyecekti.

Coğrafi koşulların suça yönelimi artırdığı şeklindeki katografik görüşleri cennet hayatı yaşayan Âdem ve Havva açısından değerlendirebiliriz. Her türlü nimetin bulunduğu⁶² tabiat şartlarının yaşamaya en elverişli olduğu⁶³, huzur ve sükûn içinde mutlu olarak yaşanılacak bir mekân⁶⁴ olarak tasvir edilen cennette bir tek yasaklama getirilmesine rağmen bu yasak çiğnenebiliyor ve günah işlenebiliyor. Bir başka ifadeyle suçu oluşturan çevresel koşullar

⁵⁹ Tirmizi, 39/2, 2526

⁶⁰ Dolu, *Suç Teorileri*, 267.

⁶¹ H. Mehmet Soysaldı, “İslâm’da Günah Kavramı”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* III/7 (2001): 150-151.

⁶² Özek v.dğr., *Kur’ân-ı Kerim ve açıklamalı meali*, Saffat 41-43.

⁶³ Özek v.dğr., *Kur’ân-ı Kerim ve açıklamalı meali*, İnsan 13.

⁶⁴ Özek v.dğr., *Kur’ân-ı Kerim ve açıklamalı meali*, Yasin 55.

büyük ölçüde ortadan kalksa ve bu durum suç işleme oranını azaltsa bile yine de insan içinde taşıdığı suç işleme potansiyeli sayesinde belli uyaranların etkisiyle de suç işleyebilmektedir. Ancak suç fırsatlarının daha yoğun olarak bulunduğu bölgelerde suç yönelimin ve suç oranlarının belli bir artış göstereceği varsayımı gözden uzak tutulmamalıdır.

Yine suçu biyolojik ve fiziki yapı ile ilişkilendiren görüşler çerçevesinde kıssayı değerlendirebiliriz. Burada İblis'in kendi biyolojik ve fizyolojik özelliklerini Âdeminki ile kıyaslayarak kendini üstün görmesi söz konusudur. Irk ve renge bağlı doğuştan gelen özelliklerin belli kesimlerde ve dönemlerde bir üstünlük ve statü ölçütü olması ve bunu koruma isteği suça yönelimi de beraberinde getirmektedir. Burada kendi dahlimiz olmaksızın yaratılıştan elde ettiğimiz bir takım özelliklerin bir üstünlük aracı olarak görülmesinin şeytani bir tavır olduğu ve günaha sebebiyet veren bir tutum olduğu ima edilmektedir.

Suçu akıl hastalığı ve sara gibi bazı faktörlere bağlayan birtakım psikiyatrik ve psikopatik görüşler değerlendirme dışıdır. Kıssada böyle örnekler yer verilmemiştir. Gerçi İblis'in statü kaybının getirdiği kibir duygusu, Âdem ve Havva'nın ebedi olma arzusu, Kabil'n hakkına razı olmayan egoist tavrından kaynaklanan aşırı istek, gerilim ve tramvalar bir günaha ve suça meyil sebebi olarak da görülebilirse de bu türden hastalıklara bağlı olarak gerçekleştirilen eylemler dinen ve hukuken günah/suç kabul edilmemektedir.

Habil ve Kabil olayı mülkiyet ilişkileri ve toplumsal kesimler arası ayrışma bağlamında bir anlamda marksist yaklaşımı doğrular bir görüşle de açıklanabilmektedir: "Bu kıssa ilkel toplumun avcılığa ve balıkçılığa dayalı üretim tarzında ifadesini bulan eşitlik ve kardeşlik düzeninin sonunu ve bu düzenin yerine tarımsal üretimim geçişini, özel mülkiyetin doğuşunu; ilk sınıflı toplumun, imtiyaz ve sömürü sisteminin ortaya çıkışını, zenginliğe tapmanın başlamasını... anlatmaktadır".⁶⁵ Bu yönüyle suç toplumsal kesimler ve sınıflar arası mücadelenin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta üretim tarzına göre biçimlenmektedir. Kabil'in temsil ettiği toplumsal kesim suçun ve günahın kaynağı olarak görülmektedir.

⁶⁵ Şeriatî, *İslam sosyolojisi üzerine.*, 112.

Kabil'in Habil'i öldürmesindeki temel belirleyici nedeni "kız meselesi" olarak değerlendirecek olursak suça yönelimin önemli nedenlerinden biri olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Cinsellik teorisini suçun açıklamasına yansıtan Freud'un belli bir haklılık payı olsa da cinselliği temel açıklama biçimi yapması eleştirilmektedir. Yukarıda değinildiği gibi eğer olayda cinsellik tümüyle belirleyici olsaydı Kabil kardeşinden önce davranıp elde etmek istediği kız için en çok sevdiği şeyden fedakârlık yapardı.⁶⁶ Ya da en azından kardeşinden daha büyük bir fedakârlık yapardı.

Suçu bireysel faktörlerden ziyade sosyal şartların bir ürünü olarak gören sosyolojik görüşlerin, klasik ve bütünleşik teorileri birlikte göz önüne aldığımızda daha kapsamlı açıklamalar getirdiklerini söyleyebiliriz. Ancak determinist yaklaşımların her zaman suç olayını açıklamada yeterli sonuçlara ulaşamadıkları da bir vakiadır. Suça elverişli ortam ve koşullarda bazı insanların çeşitli motivasyonlara rağmen suça eğilim göstermemeleri de söz konusu olmaktadır. Bu nedenle çok boyutlu olan suç eyleminin açıklanmasında sosyolojik yaklaşımların yanında olayın metafizik- dini temellerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Sonuç

İslam kozmolojisinde Tanrı insan merkezli bir dünyayı ve yaşam tarzını öngören bir düzen kurmakta ve kurallar koymaktadır. Günah insan neslinin yeryüzündeki serüvenini başlatan, iradeye dayalı olarak gerçekleşen, mevcut düzen ve kurallara karşıt bir eylemler serisi olarak kendisini göstermektedir. Burada Allah Âdem'i halife tayin ederek insan merkezli bir düzen kurmakta bu düzende statü kaybına uğrayan İblis bu düzene karşı çıkmak suretiyle günaha yönelmekte, istikametten sapmaktadır. Adem ise Havva ile birlikte ebedi kalıcılık ve sonsuz mülke sahip olma arzusu ile yasağı ihlal ederek günah işlemekte, Kabil ise yine değersizleşme ve prestij kaybının getirdiği dürtü ile canlılık hukukuna aykırı hareket ederek cinayet işlemektedir.

Günah/Suç bilgiye dayalı olarak insan iradesinin bilinçli bir tercihi olmakta, potansiyel suçluluk kabul görmemektedir. Burada İblis'in, Âdem'in ve Kabil'in bu eylemleri bilinçli bir tercihin ürünü olarak ortaya çıkmakta, ancak

⁶⁶ Şeriati, *İslam sosyolojisi üzerine.*, 116.

Âdem yaptığından pişman olup affa uğramaktadır. Metinde Kabil'in de pişmanlığı ifade edilse de affa uğradığına dair Kuran'da bilgi yoktur. Burada yaptırımlara dayalı emredici hukukun yanında onarıcı ve affedici bir hukukun olması gerektiği sonucunu da çıkarabiliriz. Yine Meleklerin yeryüzünde fesat çıkarıp kan dökecek Âdem'e itirazların reddi potansiyel suçluluğun olmadığını göstermektedir.

Diğer taraftan bilginin ya da eğitimin günah/suç işlemeyi engelleyen ya da bir ölçüde azaltan bir boyutu bulunsa bile bilgili ve eğitilmiş kişilerin günah işlemeyeceği söylenemez. Nitekim Âdem Tanrı tarafından bilgilendirilip eğitildiği ve günah ortamından bir tek ağaç yasaklaması hariç, bir nevi yalıtıldığı halde günah işleyebilmektedir. Yine Tanrı'ya inanç, ahlaki ve vicdani tutum Habil örneğinde olduğu gibi günahattan sakındırma bile, Kabil örneğindeki kardeşini öldürmeyi engelleyememektedir. İblis, Âdem ve Kabil'in işlediği günahlar bilgisizliğin, eğitimsizliğin ya da Tanrı'ya inançsızlığın bir sonucu değil, belli faktörlere bağlı olarak beliren negatif tutum ve davranışların sonucudur. Bu bakımdan bu kıssa çerçevesinde konuya baktığımızda bilgi ve inançla günah işleme eylemi arasında birebir ilişki kurulamayacağı açıktır. Günümüzde eğitilmiş veya dindar eğilimli olarak bilinen kişi ve grup ve cemaatlerin pekâlâ suç ve günah işleyebildiklerini ve "şeytan" örneğinde olduğu gibi bu eylemlerini gerekçelendirerek meşrulaştırmaya çalıştıklarını görebilmekteyiz.

Suçun şahsiliği ilkesi bir hukuk kuralı olarak ortaya konmuşsa da sosyolojik anlamda temelde suç toplumsal boyutları olan bir olgu/olay olarak karşımıza çıkmaktadır. İblisin ve Âdem'in işlediği günahlar bir yönüyle Tanrı'nın oluşturduğu kozmik sisteme, Kabil'in işlediği günah salt dinsel anlamda günah boyutu yanında suç boyutu ile de insan ve topluma karşı işlenmiştir. Başka bir ifadeyle Kabil'in Kardeşi Habil'i öldürmesiyle birlikte Günah/suç olayı toplumsallaşmıştır. Burada öldürme eylemi üzerinden konunun örneklendirilmesi önemlidir. İnsanın işleyebileceği en büyük günah ve suçlardan birisi cinayettir. Cinayet maddi cezanın yanında dini anlamda manen bütün insanlığı öldürmek kadar vebal getiren büyük bir günah ve suç olarak sunulmaktadır. Aynı zamanda Habil ve Kabil'in şahsında iki farklı toplumsal kesimin suç boyutlarına varan mücadelesi, suçun toplumsallaşmasını göstermesi bakımından anlamlıdır. Burada farklı çıkarların veya çıkar çatışmalarının bireysel

ve toplumsal bazda suç ve günaha yönelimi tetikleyen belirgin bir faktör olduğu söylenebilir.

Yine günah eyleminin, genetik olmadığı ve Hristiyanlıktaki gibi asli suç/günah kavramına yer verilmediği görülmektedir. Asli suç inancı ile insanın Âdem ve Havva'nın işlediği günahı genetik olarak taşıdığı inancı Hristiyanlıkta vaftizi ve rahiplere tanınan itirafa bağlı af yetkisi de günah çıkarılmayı kurumsallaştırmıştır. İslam'da ise suçun/günahın iradeye dayalı olarak gerçekleştiği ve bireysel sonuçları olduğu kabul edildiği için tövbe kurumu oluşmuştur. Başka bir ifadeyle asli günah postülası Hristiyanlık'ta kiliseye bağlı bir dini yapı ve ruhbanlığı öne çıkarırken, İslam'da kabul görmediğinden genel olarak böyle bir yapılanmaya ve bu tarz bir ruhbanlığa imkân vermemiştir diyebiliriz.

Dini literatürde hata ile günah arasında belli farklar görülse de genel ve yaygın anlamda günah eylemi en küçük hatadan en büyük kötülüğe kadar bilinçli olarak yapılan tüm olumsuzlukları içerirken, kriminolojideki suç eylemi suç sayılan aktif ve etkin eylemleri içermektedir. Suç olayı ile ilgili olarak kriminolojiye esas teşkil eden görüşler ileri sürülmüştür. Âdem Kıssası çerçevesinde konuya baktığımızda bu görüşlerin çoğu yadsınmamakla birlikte günah eyleminin metafizik, ontolojik ve epistemolojik temelli olgusal boyutlar taşıdığını söyleyebiliriz.

Konumuz ekseninde netice olarak diyebiliriz ki günah eylemi insanın doğasında potansiyel olarak mevcut olan mülkiyet ebedilik, egemenlik ve statü mücadelesine bağlı olarak imkân ve fırsatlar oluştuğunda ortaya çıkan bir dizi negatif tutum ve davranışlar şeklinde kendisini göstermektedir. Bunlar Şeytan'ın şahsında kibir (narsizm), ırkçılık, emre itaatsizlik, iğva, küfür(gerçeği örtme),itham ve iftira, yalan yere yemin etme, sureti haktan görünme (riyakârlık), günahta ısrar, tehdit, vesvese vermek, hile ile aldatma, saptırma, damgalanma biçiminde; Âdem'in şahsında tanrısallık eğilimi, sınırsızlık, kural ihlali, isyan, iğva, nisyân, zulüm şeklinde; Kabil'in şahsında ise rekabet şartlarına uymama, hakkına razı olmama, nefesine uyma, kıskançlık ve cinayet işleme tarzında insanların işlediği ve işleyebileceği belli başlı günah eylemleri olarak görülebilmektedir. Bu yönüyle Şeytan insanın günahkâr tabiatını, Âdem insanın günah potansiyeli taşıyan, günah işleyen ve tövbe eden, Şeytan

ile ömür boyu mücadele veren yönünü simgelemektedir. Âdem'in oğullarından Habil insanlığın Şeytan'a uymayan pozitif, Kabil ise Şeytan'a uyan negatif tarafını temsil etmektedir.

Kaynakça

- Ateş, Süleyman. *Kur'ân-ı Kerim tefsiri*. İstanbul: Milliyet Gazetecilik, 1-2-8. 1995.
- Ateş, Süleyman. *Kur'an-ı Kerim ve yüce meali*. Ankara: Kılıç Kitabevi, t.y.
- Aydemir, Abdullah. *Tefsirde İsrailiyyat : (hicri 6. asrın başına kadar)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1974.
- Aydın, Mahmut. *Anahatlarıyla dinler tarihi : (tarih, inanç ve ibadet)*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Dolu, Osman. *Suç Teorileri*. 3. Bs. Seçkin Yayıncılık, 2011.
- Dolu, Osman - Geleri, Aytekin - Bahar, İbrahim. *Suç Sosyolojisi*. Ed. Aytekin Geleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Dönmezer, Sulhi. *Kriminoloji*. 7. Bs. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984.
- Freyer, Hans. *Din Sosyolojisi*. Trc. Turgut Kalpsüz. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- Harman, Ömer Faruk. "Günah". *İslam Ansiklopedisi*. 14: 278-282. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.
- Harman, Ömer Faruk. "Habil ve Kabil". 14: 376-378. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.
- Hayrettin Karaman - Çağrıcı, Mustafa - Dönmez, İbrahim Kafi - Gümüş, Sadrettin. *Kur'an yolu meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014.
- Kılıç, Sadık. *Kur'an'da günah kavramı*. Konya: Hibaş Yayınları, 1984.
- Kızmaz, Zahir. "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi XXIX/2 (2005): 149-174-174*.

- Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil)*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 1981.
- Koç, Turan. *Din Dili*. Kayseri: Rey Yayıncılık, 1995.
- Kurt, Muhammet Sacit. "Peygamberlerin Günahsızlığı ve Gavâ, Asâ, Nesiye Kelimelerinin Etimolojik İncelemesi Işığında Kur'ândaki Âdem Kıssasına Yeni Bir Yaklaşım". *Hitit Üniversitesi (Gazi Üniversitesi) Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* XII/24 (Ocak 2013): 189-221-221.
- Özek, Ali - Hayrettin Karaman - Mustafa Çağrırcı - İbrahim Kafi Dönmez - Sadrettin Gümüş, trc. *Kur'ân-ı Kerim ve açıklamalı meali*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- Soysaldı, H. Mehmet. "İslâm'da Günah Kavramı". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* III/7 (2001): 145-156-156.
- Şeriati, Ali. *İslam sosyolojisi üzerine*. Trc. Kamil Can. İstanbul: Düşünce Yayınları, 1980.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak dini Kur'an dili : yeni mealli Türkçe tefsir*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1-3-8. 1971.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Kur'an-ı Kerim Türkçe meali*. Trc. Rauf Pehlivan. İstanbul: Motif Yayınları, 2005.